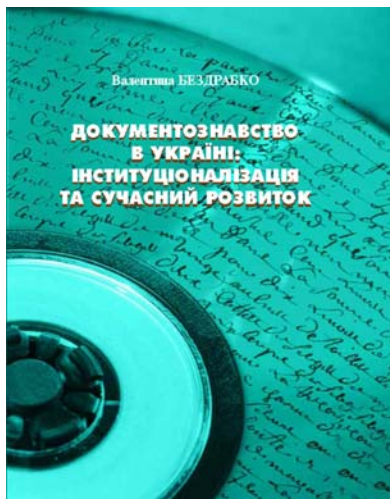

О. Є. ГОМОТЮК *

ЦІННЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Бездрабко В. Документознавство в Україні : інституціоналізація та сучасний розвиток / Валентина Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

Розглядається монографія, в якій вперше комплексно і системно охоплено науково-теоретичну, організаційно-практичну площину розвитку наукових знань про документ.

Ключові слова: документознавство; документологія; джерелознавство; документознавча періодика; документознавча освіта.

Дослідження ключових проблем документознавства – науки що впевнено заявила про своє концептуальне існування на початку 90-х років ХХ ст. з погляду ретроспективи, історії його

зародження, становлення і розвитку, належить до надзвичайно актуальних завдань сучасної гуманітаристики. Попри розмаїття підходів у визначенні сутності поняття “документ”, наявної документознавчої літератури, існує потреба у теоретичних узагальнюючих студіях, що давали б оцінку основним етапам становлення документознавства як цілісної системи знань. Без чіткого усвідомлення основних тенденцій, причин трансформацій наукової думки складно з’ясувати генезу наукового знання, окреслити головні віхи його розвитку тощо. Ось чому монографія Валентини Василівни Бездрабко “Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток” є реальним і продуктивним кроком на цьому шляху.

Системність, цілісність, інтегративність стали особливими характеристиками багатогранного життя на межі ХХ–ХХІ ст. Ці параметри засвідчують формування нової якості знання і у вітчизняній науці, а відтак, коли йдеться про таку ще молоду її галузь як наукознавство. На філософському рівні зазначені категорії не є новими, бо дослідження

* Гомотюк Оксана Євгенівна – доктор історичних наук, завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

проблеми сягає праць О. Конта, Е. Дюркгейма та ін. Інтегративність визначається як сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин й елементів. Процеси інтегративності можуть бути наявними і як у межах уже складеної системи (у такому випадку йдеться про підвищення рівня її цілісності та організованості), так і при появі нової системи із раніше непов'язаних елементів. Системний підхід на теоретичному рівні постає як спосіб наукового пізнання та практичної діяльності, що вимагає розгляду частин у нерозривній єдності із цілим. Зрозуміло, що центральним у цій категорії є поняття системи з обов'язковим вирішенням проблеми визначення властивостей цілого на основі властивостей елементів, а також властивостей елементів на основі характеристик цілого. Під таким кутом зору сприймається рецензоване дослідження В. В. Бездрабко.

Рецензована робота немає аналогів: авторка вперше комплексно і системно охоплює науково-теоретичну, організаційно-практичну площини розвитку наукових знань про документ. Цьому завданню підпорядковано структуру монографії, усі чотири розділи якої логічно взаємопов'язані й дають повну картину генези документознавства, виокремлення у структурі науки, його засадничих історіософських та методологічних принципів, а також зміну статусу в певних хронологічних вимірах.

Авторський вступ, який класично є ключем до книги, презентує документознавство як науку, що комплексно вивчає характеристики документів, процеси її створення та функціонування, історію розвитку цих характеристик і процесів (С. 8). В. В. Бездрабко тут окреслила головні проблеми дослідження, обґрунтувала його актуальність та новизну.

Характерною рисою дослідження є його структурування до поставленого завдання, з'ясування ключових проблем теми в межах конкретних хронологічних періодів. Побудова монографії за хронологічно-проблемним принципом цілком відповідає задуму, зумовленому системним і комплексним підходом до теми як документознавчої проблеми.

Слід підкреслити те, що у монографічному дослідженні поставлені завдання розв'язуються на значній джерельній базі, яка містить усі види та групи опублікованих та неопублікованих джерел, передусім наукові праці, термінологічні словники, державні стандарти, нормативно-правові документи, архівні матеріали, джерела особового походження. Робота, побудована на основі синтезу знань, включає аналіз усієї можливої інформації українського та неукраїнського середовища побутування.

Книгу вирізняє логічна послідовність і наступність кожного із виокремлених етапів у розбудові документознавства. Авторка відповідально поставилася до з'ясування передумов становлення документознавства в Україні 1960–1980-х років, розглянувши основні тенденції

розвитку діловодства, вплив архівознавства, особливості еволюції джерелознавства, дипломатики, палеографії, сфрагістики, що формували підґрунтя й традиції для вивчення характеристик документа, його якісних та кількісних параметрів, середовища побутування. У такий спосіб висвітлено процес виокремлення документознавства у структурі науки та формування як системи знань про документ.

Особливої уваги заслуговує аналіз становлення наукової й освітньої інфраструктури українського документознавства, який авторка логічно пов'язує з 1990–2000 рр. та появою першої координуючої галузевої профільної установи – Українського науково-дослідного інституту документознавства та архівної справи, у структурі якого створено окремий відділ документознавства, що мав особливу місію розроблення теоретичних і практичних проблем (С. 177). В. В. Бездрабко детально розглянула діяльність названої установи, виокремила її внесок у нарощування науково-освітньої інфраструктури: затвердження паспорту наукової спеціальності, поява перших фахових видань, організація наукових форумів та ін.

Центр дослідження сфокусовано на аналізі двох підходів до документознавства як науки – традиційний та нетрадиційний, що відповідно зумовило детальний авторський погляд на особливості концепції історика-джерелознавця К. Мітяєва та соціолога П. Отле. У цьому контексті авторка з'ясувала підходи сучасних теоретиків документознавства, найбільш відомих його представників (С. Кулешова, Н. Кушнарченко, М. Слободяника, Г. Швецової-Водки) шляхом скрупульозного студювання найвідоміших праць, оцінки теоретичних постулатів, конструювання термінознавства, визначення й порівняння функцій документа. Важливим є те, що вона, висвітлюючи і аналізуючи теоретичні здобутки сучасних науковців, здійснила зріз інформації компаративним поглядом на досягнення попередніх поколінь, аргументуючи це тим, що “твердження про документ, як лише письмове свідчення, доказ вичерпали себе” (С. 441).

Цінним є огляд, характеристика, виокремлення основних закономірностей у сучасному документознавстві у структурі науково-дослідних установ та освітніх центрів, що дає підстави стверджувати про ключові напрямки: термінологічні студії, визначення класифікації документів, їхньої уніфікації. При цьому авторка фокусує свій погляд на інших постатях та аналізі їхнього творчого доробку. Йдеться про таких науковців як І. Матяш, Я. Калакура, Я. Дашкевич, Л. Дубровіна та ін., що засвідчує незаперечний внесок історичної науки у розвиток документознавства.

Отже, монографія є цінним і завершеним дослідженням, яке відкриває важливий напрям наукового осмислення документознавства як цілісної системи знань про документ, історію становлення і розвитку

наукових засад, теоретичних та методологічних основ. До найсуттєвіших позитивних рис рецензованого дослідження можна віднести наступне:

- по-перше, на основі виявлених, вивчених, систематизованих джерел комплексно досліджено розвиток документознавства як наукової системи знань;
- по-друге, вперше опрацьовано періодизацію зародження, становлення, утвердження і розвитку документознавства, ролі окремих галузей знань для форматування теоретичних конструкцій, головних напрямків досліджень науки;
- по-третє, здійснено аналіз праць провідних науковців у галузі історії, архівознавства, історіографії, джерелознавства та ін. у теоретичному та методологічному вимірі під кутом зору значення їх для документознавства;
- по-четверте, з'ясовано основні напрямки досліджень сучасного документознавства, роль освітніх і наукових інституцій у нарощуванні наукових знань, виокремлено перспективи для майбутніх досліджень.

Отже книга є цінним надбанням для історії науки, розвитку наукової спеціальності, позиціонування спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” як перспективного напрямку у розбудові інформаційного суспільства.

Рассматривается монография, в которой впервые комплексно и системно охвачено научно-теоретическую, организационно-практическую плоскости развития научных знаний о документе.

Ключевые слова: документоведение; документология; источниковедение; документоведческая периодика; документоведческое образование.

Considered the Monograph which at first included complex and system scientifically-theoretic and practice researching of scientific knowledge about document.

Keywords: documentation, documentology, chronology, document periodicals, document education.